

др Бранка БАБОВИЋ
асистент Правног факултета Универзитета у Београду

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ И ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК У СПОРОВИМА МАЛЕ ВРЕДНОСТИ*

Резиме

Парнични поступак у споровима мале вредности је посебан парнични поступак у коме се примат даје ефикасности у решавању спора у односу на друге процесне гаранције. То се оправдава малим значајем спорова који се решавају у овом поступку. Међутим, позитивноправно регулисање овог поступка обухвата огроман опсег спорова који се решавају у овом посебном парничном поступку и за које се често тешко може рећи да су малог значаја. У судској пракси су идентификовани бројни проблеми у примени правила овог посебног парничног поступка. Међутим, свим спорним односима који се тренутно решавају применом правила овог поступка не могу се наћи заједничке карактеристике које би омогућавале једну врсту поступка. Следствено томе, није сврсисходно ни проблеме који су у пракси идентификовани решавајући без кружнијих захвата у ову врсту парничног поступка.

Кључне речи: спорови мале вредности, организација правосуђа, реформа парничног процесног права.

* Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта „Идентитетски преображај Србије“ који се реализује на Правном факултету Универзитета у Београду 2019. године.

I Историјски развој

Посебан парнични поступак у споровима мале вредности је у нашем правном систему постојао још за време важења Законика о судском поступку у грађанским парницама из 1929. године¹ којим је извршено преузимање решења аустријског закона (*Zivilprozessordnung*) из 1895. године и извршена унификација парничног поступка на простору тадашње краљевине.²

Аустријски модел парничног поступка је опстао и у послератној Југославији.³ Међутим, модификације су вршене с обзиром на нову идеолошку подлогу и начела парничног поступка. Поступак у споровима мале вредности је, тако, изостао у првом послератном закону који је регулисао парнични поступак. Након Другог светског рата је у парнично процесно право СФРЈ овај посебан парнични поступак поново уведен тек новелом из 1972. године⁴ с обзиром на то да га је послератна комунистичка власт претходно избацила из правног система као поступак који није у складу са друштвеним уређењем које је тада увођено.⁵

С друге стране, аустријско право, чији модел парничног поступка смо преузели, у каснијем развоју свог парничног процесног права не познаје посебан поступак у споровима мале вредности под тим називом⁶, већ су специфичности предвиђане за поступак по предлогу за издавање платног налога⁷, а кроз европско право је ступањем на снагу Уредбе Европског парламента и Савета о споровима мале вредности 2009. године уведен овај поступак и у аустријски правни систем.⁸ Наиме, у самом аустријском праву је посебан поступак у споровима мале вредности под називом багателни поступак (*Bagatellverfahren*) постојао само у периоду од 1873– 1898.⁹ У аустријском аутономном

1 Боровоје Познић, „Поводом измена и допуна Закона о парничном поступку“, *Анали ПФ БГ*, септембар– децембар 1972, 968.

2 Боровоје Познић, Весна Ракић-Водинелић, *Грађанско процесно право*, Београд, 2015, 34.

3 Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 34.

4 Гордана Станковић, „Осврт на промене у парничном законодавству нове Југославије“, *Зборник радова Правној факултету у Нишу: Тематски број Тридесет година правосуђа у социјалистичкој Југославији*, Ниш, 1975, 130.

5 Siniša Triva, Mihajlo Dika, *Грађанско парнично процесно право*, Zagreb, 2004, 818.

6 Rudolf Pollak, *System des Österreichischen Zivilprozessrecht*, Manz, Wien, 1906, 600, цитирано према Марија Салма, „Поступак у споровима мале вредности“, *Зборник радова Правној факултету Универзитета у Новом Саду*, бр. 2/2010, 124.

7 М. Салма, 124.

8 Wolfgang Jelinek, „Vereinfachte Forderungsbetreibung Österreich“, 2. доступно на интернет адреси: <https://www.pf.um.si/site/assets/files/3247/avstrija.pdf>, 13.10.2019.

9 W. Jelinek, 25.

праву су, пак, како у општем парничном поступку, тако и у поступку за издавање платног налога увођена различита поједностављења која би се примењивала на спорове мале вредности.¹⁰ На тај начин је, за разлику од нашег, у аустријском праву добијано на ефикасности на начин који је прилагођен појединим врстама тужбеног захтева и појединим фазама поступка.

Након почетка процеса транзиције наше земље ка тржишној економији, парнични поступак је претрпео суштинске промене тако да се може рећи да се у свом реформисању генерално удаљио од тенденција аустријског права¹¹, између осталог и у својим начелима и развоју поступка. Међутим, бројни институти који традиционално постоје у нашем и нама сродним правним системима нису модернизовани нити прилагођени како променама начела поступка, тако ни потребама праксе. Исто важи и за посебне парничне поступке, па и поступак у споровима мале вредности. Овај поступак је на значају добио константним проширењем опсега своје примене и проблемима системске неприлагођености потребама судске праксе – као што је случај у другостепеном поступку.

II Проблематика

Парнични поступак у споровима мале вредности је регулисан у глави XXXIII Закона о парничном поступку.¹² Реч је о поступку који је увек био сумаран и намењен убрзању поступка у оним споровима који због своје мале вредности оправдавају примат ефикасности. Отуд и аустријски назив „багателни поступак“ зато што је реч о поступку који је иницијално намењен решавању спорова који су према самој речи багателни, они спорови који су „сасвим мали, ништавни, изузетно јефтине“.¹³

Међутим, у позитивном праву под споровима мале вредности се све више подразумева знатно шири опсег оних спорова који су далеко од багателних, док су спорови багателне вредности они за које не постоји адекватно решење и који затрпавају правосудни систем. Тако, пред нашим судовима је велики број предмета у споровима изузетно мале вред-

10 W. Jelinek, 25–29.

11 У том смислу Alan Uzelac, „Reforming Mediterranean civil procedure: is there a need for shock therapy?“, *Civil justice between Efficiency and Quality, From ius commune to the CEPEJ* (eds. A. Uzelac, C. H. van Rhee), Antwerpen, 2008, 77–99.

12 *Службени гласник РС*, бр. 72/2011 са каснијим изменама и допунама.

13 Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник сѝраних речи и израза*, Нови Сад, 2010, 181.

ности, некад и истоврсних (нпр. спорови око дуговања родитељима због веће наплате вртића), на које се примењују правила у споровима мале вредности. Поставља се питање некад чак и да ли је оваквим поступцима примерено решавање у парничном поступку с обзиром на трошкове поступка који вишеструко надилазе вредност предмета спора, као и да ли је традиционално конструисан парнични поступак најбоље решење за решавање оваквих спорова.¹⁴ То је први проблем српског правосуђа у примени парничног поступка у споровима мале вредности.

Други проблем се огледа у томе што се овај посебан парнични поступак примењује на све више случајева који према својој вредности, а некад и комплексности превазилазе иницијалну идеју креирања поступка који би се посебно примењивао на багателне спорове. Први ЗПП након уласка Србије у процес транзиције ка тржишној економији је прописивао да се споровима мале вредности сматрају они спорови код којих вредност предмета спора не прелази износ од 100.000, 00 динара (у то време око 1.400 евра), док је у привредним стварима цензус био 300.000 динара (у то време око 4.300 евра). Законом о изменама и допунама закона о парничном поступку из 2009. године¹⁵ је имовински цензус за спорове мале вредности повећан тако да износи 3000 евра у динарској противвредности, односно 30.000 евра у динарској противвредности у привредним стварима. Доношењу важећег ЗППа из 2011. године је претходила расправа у оквиру радне групе за израду закона о измени постојећег имовинског цензуса, али је оваква измена изостала из разлога који се претежно тичу организације правосудног система и континуитета са претходним законским решењем формулисаног кроз захтев правне сигурности.¹⁶

Међутим, није једино вредност предмета спора та која опредељује опсег примене правила поступка у споровима мале вредности. ЗПП 2004. је садржао одређење спорова мале вредности и као оних „у којима предмет тужбеног захтева није новчани износ већ предаја покретне ствари, чија вредност коју је тужилац у тужби навео не прелази износ...“¹⁷, док важећи ЗПП у овој одредби одређује спорове мале вредности и као „спорове у којима предмет тужбеног захтева није новчани износ, а вредност предмета спора...“.¹⁸ Део теорије је ову промену ис-

14 Тако чак и у дневној штампи о истраживањима на ову тему доступно на адреси: <http://ts625317v031.moji.oblaci.rs/sr/clanak/360319/Hronika/Mali-sudski-sporovi-prave-veliku-guzvu>

15 *Службени гласник РС*, бр. 111/09, 1. 10. 2019.

16 Никола Бодирога, *Нови закон о парничном поступку*, Београд, 2012, 267.

17 Закон о парничном поступку, чл. 467 ст. 3 (*Службени гласник РС*, бр. 125/04 и 111/09)

18 Закон о парничном поступку, чл. 468 ст. 4

пратио тумачењем да се након њеног ступања на снагу поступак у споровима мале вредности примењује, не само на кондемпнаторне, већ и на деклараторне и конститутивне захтеве¹⁹, премда је одредба, с правом, критикована као конфузна.²⁰ Одговарајуће промене формулације су учињене и код одређења спорова мале вредности у привредним стварима.²¹ Овакво тумачење проширење опсега примене норме у споровима мале вредности и на деклараторне и конститутивне захтеве прати и судска пракса.²² Међутим, део теорије и даље је при тумачењу које је јединствено важило пре законодавних измена и остаје при ставу да се правила у споровима мале вредности примењују само на кондемпнаторне захтеве.²³

Према изричитој законској одредби, споровима мале вредности се не сматрају спорови о непокретностима, из радних односа и због сметања државине. Поред тога, због значаја спора, спорови о законском издржавању се не могу сматрати споровима мале вредности, као ни према схватању Врховног касационог суда, спорови за накнаду штете због дискриминације.²⁴

Поред тога што је имовински цензус изузетно висок, оваквим проширењем опсега примене правила поступка у споровима мале вредности у судској пракси и на деклараторне и конститутивне захтеве је изузетно повећан проценат парница који се воде по правилима овог посебног парничног поступка. Следствено томе, поставља се питање да ли је поступак у споровима мале вредности могуће прилагодити посебностима овако широког опсега спорова и да ли овако широк опсег спорова уопште има заједничке карактеристике које оправдавају заједнички посебан парнични поступак.

19 Никола Бодирога, „Неки проблеми у примени Закона о парничном поступку у споровима мале вредности“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду*, бр. 2/2015, 654–655.

20 Марко Кнежевић, „О жалби против пресуде у поступку у спору мале вредности“, *Зборник радова Правној факултету Универзитета у Новом Саду*, бр. 4/2012, 388.

21 Упор. члан 490 ЗПП 2004 који је измењен и допуњен 2009. године и члан 487 ЗПП.

22 Вид. уместо свих наводе судске праксе у Никола Бодирога, „Неки проблеми у примени Закона о парничном поступку у споровима мале вредности“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду* бр. 2/2015, 653–670.

23 Ранко Кеча, Марко Кнежевић, *Грађанско процесно право*, приручник за полагање правосудног испита, Београд, 2016, 401; Гордана Станковић, *Грађанско процесно право*, Прва свеска – *Парнично процесно право*, Мегатренд Универзитет, Београд, 2013, 573.

24 Решење ВКС Р 501/2013 од 7. 11. 2013. цитирано према Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 539.

III Циљеви парничног поступка у споровима мале вредности

Према изворном схватању, поступак у споровима мале вредности треба да буде поједностављен како би се у оним споровима који су од мањег значаја за странке дала предност ефикасности у поступању у односу на друге процесне гаранције од којих су неке укинуте, а неке сведене на минимум чиме се смањује квалитет правне заштите која се у овом поступку пружа.²⁵ Могло би се закључити онда и да што је предмет мањег значаја то је оправданије смањење процесних гаранција. Међутим, опсег спорова који се пред нашим судовима решавају по правилима парничног поступка у споровима мале вредности је изузетно велики, посебно имајући у виду висину имовинског цензуса за примену ових правила. Тај цензус је виши и од цензуса за примену правила о споровима мале вредности и у државама значајно бољих економских прилика него што је то случај у Србији. У Европској унији, је тек 2017. године имовински цензус за поступке у којим се примењује Уредба Европског парламента и Савета о споровима мале вредности²⁶ измењен ранији имовински цензус од 2.000 евра на садашњих 5.000 евра. Међутим, у аутономном праву држава чланица је имовински цензус нижи. Тако у немачком праву посебна правила важе уколико је вредност предмета спора нижа од 600 евра²⁷, у Словенији 2.000,00 евра, а у привредним стварима 4.000 евра²⁸, у Хрватској 10.000,00 куна (око 1.360 евра)²⁹, док је у привредним стварима свега пет пута виши цензус 50.000,00 куна (око 6.800 евра).

Међутим, имовински цензус, односно опсег примене правила поступка у спору мале вредности није довољан за поређење ових правила имајући у виду да се поступци разликују и по ограничењима процесних гаранције зарад побољшања ефикасности у овим парницама.

Видели смо, да за српског законодавца, питање побољшања ефикасности није једини руководни принцип код ових норми, већ је приликом писања ЗПП 2011. и разматрања питања смањивања имовинског цензуса то било и питање оптерећености појединих судова превеликим бројем предмета. С тога је неопходно сагледати и овај аспект када се

25 S. Triva, M. Dika, 819.

26 Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure – consolidated text of 14 June 2017.

27 Пар. 495а dZPO.

28 Информације доступне на адреси: https://e-justice.europa.eu/content_small_claims-42-si-en.do?member=1, 1. 10. 2019.

29 Члан 458 ст. 1 хрватског ЗППа.

анализирају одредбе парничног поступка у споровима мале вредности имајући у виду да он фактички фигурира као важан коректив другим разлозима. Наиме, поставља се питање да ли се судови могу растеретити превеликог обима предмета који се воде по правилима поступка у споровима мале вредности. Споменут је проблем енормног броја истоврсних предмета мале вредности.

Тако, можемо се запитати да ли је споровима симболичне вредности место решавања парнични поступак или подношење тужбе за накнаду штете за миноран износ представља само израз кверулантског понашања. Пред Европским судом за људска права се у једном поступку поставило питање статуса жртве тужиоца, опозиционог лидера који је поднео тужбу за накнаду штете против председника Републике Молдавије симболичног износа од 0,1 лева, а молдавски суд по више основа одбацио тужбу. Реч је о поступку Урчеан и Павличенко против Молдавије³⁰ у коме је Европски суд за људска права нашао да висина предмета спора за накнаду штете по основу клевете није ни од каквог значаја за процену да ли подносилац представке има статус жртве.

IV Специфичности поступка у споровима мале вредности

Пошавши од тога да су спорови мале вредности од малог значаја за странке и да ефикасност има примат приликом решавања ових спорова у парничном поступку, законодавац је прописао посебна правила овог поступка чији би циљ био да убрзају доношење пресуде и наступање правноснажности и извршности. Наш законодавац не прави разлику међу различитим врстама спорова мале вредности, већ се на све примењују иста правила. Другачије је у аустријском праву. У овом правном систему посебан поступак у споровима мале вредности није прописан, али су предвиђена различита поједностављења појединих правила поступка. Тако се посебна правила о извођењу доказа која дају суду шире дискреционо овлашћење, примењују онда када је вредност предмета спора нижа од 1.000 евра.³¹ С друге стране, разлози за жалбу су ограничени уколико је вредност предмета спора испод другачијег-вишег цензуса од 2.700 евра.³²

Јасно је да је изузетно велики опсег спорова који се код нас решавају по правилима овог посебног парничног поступка тешко учи-

30 ECHR The case of Urechean and Pavlicenco v. The Republic of Moldova, Пресуда од 2. 12. 2014, §§ 24–26.

31 Walter Rechberger, Daphne Ariane Simotta, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Wien, 2010, 438.

32 W. Rechberger, D. Ariane Simotta, 575–576.

нити довољно ефикасним тако да се задрже минималне гаранције односно да уштрб процесних гаранција у корист ефикасности буде оправдан. Примена правила поступка је везана за висок имовински цензус, а потпуно независна од комплексности спорног односа. Дакле, спор који се решава у овом поступку пред нашим судом може и због високог имовинског цензуса бити од великог значаја како за странке, тако и по својим карактеристикама далеко од оног који се може решити по поједностављеним правилима поступка. Наиме, онда када спорни однос, односно предмет тужбеног захтева спада у спорове мале вредности онако како су одређени ЗППом и онако како их схвата судска пракса, суд нема право на оцену да ли ће с обзиром на комплексност спорног односа одступити од ових правила, а то право немају ни странке.³³ Дакле, онда када спор према тужбеном захтеву припада наведеним споровима мале вредности суд нема никакву могућност процене комплексности наведеног спорног односа. Овим се још једном јавља потреба за свођењем правила поступка у споровима мале вредности на одређену групу спорних односа која има довољно заједничких карактеристика да се на те спорове примењује исти посебан парнични поступак. Ово може бити учињено или кроз смањење имовинског цензуса или кроз крупније реформе парничног процесног права које би за последицу имале и давање већих овлашћења суду.

V Поједностављења поступка у споровима мале вредности

Наш законодавац је значајно скратио припремну фазу поступка у посебном поступку у споровима мале вредности. Оно што је постигнуто је да се поступак по правилу одвија на усменој расправи. Међутим, с обзиром на то да поступак не показује, према позитивноправном решењу, специфичности ни у погледу доказног поступка нити значајнијих поједностављења у току рочишта за главну расправу, у првостепеном поступку могу бити остварене гаранције које би иначе важиле у општој парници. Рокови су скраћени.

Проблематично је питање остварења процедуралних гаранција у поступку по жалби. Жалба је допуштена једино против решења којим се окончава поступак, док је против осталих решења против којих је допуштена посебна жалба, у споровима мале вредности она допуштена само у жалби против пресуде. Жалбени разлози су ограничени само на апсолутно битне повреде одредаба парничног поступка и погрешну

33 Тако Боривоје Познић, *Коментар Закона о парничном процесу*, Београд, 2009, 1070, наглашава да су одредбе о поступку у споровима мале вредности принудноправне природе и да странке не могу својом вољом да отклоне њихову примену.

примену материјалног права. Поред тога, одредба члана 392 се изричито законом одредбом не примењује.

Поступак по жалби је изазвао бројне контроверзе онда када се води по жалби поднетој против пресуде у спору мале вредности. Наиме, у овим споровима судови су прибегли креативном тумачењу одредби о забрани вишеструког укидања првостепене пресуде и одредбе члана 383 став 4 ЗПП. С једне стране су Привредни апелациони суд и виши судови са подручја Апелационог суда у Крагујевцу заузели становиште да је у спору мале вредности дозвољено вишеструко укидање пресуде с обзиром на то да првостепени судови често чине апсолутно битне повреде одредаба о парничном поступку о којима суд води рачуна по службеној дужности, а како суд не би имао другог начина да отклони ове повреде, морало би бити допуштено вишеструко укидање посебно у привредним стварима у којима је имовински цензус изузетно висок. С друге стране, према становишту ових судова, заказивање рочишта, посебно пред Привредним апелационим судом би било нерационално с обзиром на високе трошкове које би странкама тиме били проузроковани. С друге стране, други судови су тумачили да вишеструко (друго) укидање није допуштено што је у свом правном схватању прихватио и Врховни касациони суд.³⁴ Ово наравно произлази и из самог закона, међутим, оно што је значајно је што је Врховни касациони суд у образложењу наведеног правног схватања заузео став поводом питања могућности заказивања рочишта пред другостепеним судом у ситуацији у којој поновно укидање не би било допуштено. Наиме, у самом закључку образложења наведеног схватања, Врховни касациони суд је навео да: „У случају да првостепени суд упорно чини апсолутно битне повреде одредаба парничног поступка, због које би се првостепена пресуда морала укинути, због немогућности другог укидања, а због поштовања члана 6 ЕКЉП и уставних правила о правичном суђењу, другостепени суд изузетно може да отвори расправу, отклони битну повреду и спор коначно пресуди“.³⁵ На овај начин је Врховни касациони суд допринео решавању проблема неуједначене судске праксе.

Поред тога, наведено правно схватање из 2015. године је рефлексија свести судова о значају и комплексности спорова који се решавају по правилима овог посебног парничног поступка и непримерености актуелних процесних решења тако широком кругу поступака на које се примењује. Поставља се питање да ли је могуће на тако широк опсег спорова који се сада решавају као спорови мале вредности применити

34 Правно схватање усвојено на седници Грађанског одељења од 10. 3. 2015. године, образложење верификовано 7. 4. 2015. године.

35 Правно схватање усвојено на седници Грађанског одељења од 10. 3. 2015. године, образложење верификовано 7. 4. 2015. Године.

заједничке одредбе и да ли би то имало смисла. С обзиром да је основни критеријум за одређење спора мале вредности вредност предмета спора, поставља се питање оправданости законом постављене висине. Свакако да 3000 евра у динарској противвредности у земљи у којој је просечна нето зарада у 54.115 динара, а у немалом броју општина нижа од 40.000 динара.³⁶ Такође, скоро 90% предузећа у Србији су микро предузећа (0-9 запослених), а тек око 5% укупног броја предузећа су велика (250 и више запослених)³⁷, па 30.000 евра у динарској противвредности и без дубље анализе, на основу општих ставова искуства, тешко може представљати мању вредност па основни критеријум који би повезивао спорове који се решавају у овом поступку отпада. Након последњих законских интервенција и тумачења која су тим изменама уследила, по којима се овај посебни поступак примењује и на деклараторне и конститутивне захтеве, додатно је проширен опсег спорова који се решавају у овом сумарном парничном поступку. Тиме је још теже утврдити заједничке карактеристике поступка, па се чини да се губи заједничка карактеристика свих ових спорних односа која би водила одређењу заједничких правила поступка. Посебно је проблематично ограничење жалбених разлога у поступку против деклараторних и конститутивних пресуда када такве пресуде могу у потоњој парници поводом кондемпнаторног захтева више вредности имати дејство решеног претходног питања.

VI Критика позитивноправног решења

Уколико би се ипак претпоставило да је законодавац и даље и поред овако широког опсега примене овог посебног парничног поступка као заједничку карактеристику узео мањи значај спора и идеју да поступак само треба „да се у свом развоју што мање задржава“³⁸, јер је реч о поступцима у којима се пруже онај опсег гаранција који је дат општим парничним поступком јер је реч о споровима у којима „према правнополитичкој оцени законодавца, тачност пресуде нема исти значај као у другим односима“³⁹, поставља се питање да ли су одступања од општих одредби ЗППа адекватна остваривању таквог циља.

36 Извештај Републичког завода за статистику за август 2019. године, доступан на адреси: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20191025-prosecne-zarade-po-zaposlenom-avgust-2019/?s=2403>, 7. 10. 2019.

37 Извештај Републичког завода за статистику о величини предузећа у Републици Србији за 2018. годину, доступан на адреси: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G201910108.pdf>, 7. 10. 2019.

38 Б. Познић, 1069.

39 Б. Познић, 1070.

Наиме, у спору мале вредности постоји неколико одступања од општег режима која су важила и нпр. по ЗППу 1976. године када расправно начело није у нашем правном систему било изражено као данас и када су важиле другачије разлике у односу на данашњи парнични поступак. Концепција поступка у спору мале вредности је остала иста.

Тако, у спору мале вредности се према одредби члана 472 тужба не доставља туженом на одговор; да се не заказује припремно рочиште што за последицу има значајно скраћивање припремног дела поступка у овом посебном парничном поступку у односу на општи режим. С друге стране, важећим ЗППом је управо у циљу убрзања поступка посебан значај дао припремној фази поступка.⁴⁰ Управо у циљу повећања ефикасности одговор на тужбу је у општем парничном поступку сада обавезан, а тужени је дужан да се изјасни и о основаности тужбеног захтева.

Поред тога, у поступку у спору мале вредности је ограничена садржина записника о главној расправи тако да садржи изјаве странака које су од битног значаја, а нарочито оне којима се, у целисти или делимично, признаје тужбени захтев, одриче од тужбеног захтева, преиначава или повлачи тужба, одриче од жалбе: битну садржину изведених доказа; одлуке против којих је дозвољена жалба и које су објављене на главној расправи; да ли су странке биле присутне објављивању пресуде и ако јесу да су поучене под којим условима да изјаве жалбу. Чланом 477 ЗПП је предвиђено да се пресуда у овој врсти поступка објављује одмах, а да писано израђена пресуда у образложењу садржи утврђено чињенично стање, навођење доказа на основу којих је оно утврђено и прописе на којима је суд засновао пресуду. Рок за жалбу против пресуде износи осам дана, а и парнициони рок је скраћен.

Сва ова поједностављења поступка су прикладнија поступку у коме суд има већа овлашћења него што је то случај у садашњој концепцији ЗППа. Изостанак обавезног одговора на тужбу је, посебно у поступку у коме преовладава расправно начело пре мера која утиче негативно како на брзину решавања поступка, ефикасност у припремању првог рочишта за главну расправу, тако и на квалитет одлуке. Наиме, у време када су креирана оваква правила посебног поступка у спору мале вредности, односно када су поново уведена у наш парнични поступак није постојало правило да странке могу до закључења главне расправе да износе нове чињенице и предлажу нове доказе само ако учине вероватним да без своје кривице нису могле да изнесу, односно предложе на припремном рочишту односно на првом рочишту за главну расправу. Странке су и у поступку у спору мале вредности могле да износе

40 Александар Јакшић, *Грађанско процесно право*, Београд, 2012, 196.

чињенице и доказе до закључења рочишта за главну расправу.⁴¹ Дакле, припремна фаза поступка није имала такав значај какав има данас, а поступак у споровима мале вредности није суштински реформисан већ се чини да је опсег његове примене само прошириван без озбиљније анализе која би претходила таквом поступку.

VII Закључна разматрања

Налажење решење за побољшање поступка у споровима мале вредности није лако поготово с обзиром на јако широк опсег поступака на које се ова врста поступка примењује. С једне стране, потребно је остварити интересе странака, док се у литератури налазе и аргументи оптерећења судова великим бројем предмета. Даље измене постојећег поступак не би могле решити све проблеме који су се у пракси јавили у примени правила у спору мале вредности.

С једне стране, велики број спорова заиста мале вредности којима се оптерећују судови, а који према висини предмета спора најчешће не оправдавају високе трошкове поступка које њиховим вођењем настају. Иако би било реално очекивати да се у оваквим врстама спорова странке споразумеју о решавању спорног односа или да спор реше неким од алтернативних начина решавања спорова, то у нашем друштвеном окружењу није случај и странке се обраћају суду у парничном поступку.

Занимљиво решење за ове случајеве садржи немачко право. Према пар. 495а немачког закона који регулише парнични поступак (*dZPO*)⁴² у поступцима у којима вредност предмета спора не прелази износ од 600 евра, суд може *ex aequo et bono* да одреди правила поступка у ком ће бити решено о том захтеву. У наставку ове одредбе регулисано је и да ће се поступак водити усмено уколико нека од странака то захтева. Суд је за спорове овако ниске вредности овлашћен да одступи од одредби општег парничног поступка како би се остварили циљеви јевтинијег, бржег и једноставнијег поступка.⁴³ У литератури се наводи да се за ову врсту поступку тешко могу наћи правила с обзиром да је готово цео ток поступка у оцени судије. Скоро па да је суд овлашћен да одступи од било ког правила парничног поступка. Ипак, у литератури се наводи

41 Тако према члану 465 ст. 4 ЗПП 1976.

42 Немачки Закон о парничном поступку из 2005. године (*Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 5 Absatz 26 des Gesetzes vom 21. Juni 2019 (BGBl. I S. 846) geändert worden ist*).

43 Adolf Baumbach,[†] Wolfgang Lauterbach,[†] Jan Albers,[†] Peter Hartmann, *Zivilprozessordnung*, München, 2014, 1706.

да судије у пракси бојажљиво одступају од правила општег парничног поступку када примењују ову одредбу у багателним споровима.⁴⁴ Углавном се одступа од различитих врста форме, али се води рачуна о праву на правично суђење странака. Тако се као главно поједностављење у овом поступку види могућност извођења доказа у телефонском разговору, скраћење рокова, али је граница за сва одступања поштовање права на правично суђење странка.⁴⁵

Поред тога, суд је овлашћен да закаже усмену расправу, али није дужан да то учини, осим уколико странка то не захтева.⁴⁶ Поред тога, у поступку у багателним споровима првостепени суд може да одлучи о допуштености жалби против пресуде.⁴⁷ Ово је само један од примера који показује да већа улога судија и корекције расправног начела, односно некад чак и измена врсте поступка воде, управо бољој ефикасности у поступању.

Друга група проблема која се јавља у примени правила у спору мале вредности је одсуство неког од института колективне заштите права и интереса грађана којима би могло да се избегне вишеструко вођење поступака за истоврсне захтеве. Такав случај је био у споровима око дуговања родитељима због веће наплате вртића, као и бројних спорова које су војни пензионери водили против државе за наплату дуга за умањене пензије. Реч је о истоврсним споровима мале вредности чије решавање у класичном парничном поступку доводи до повећаних трошкова како за странке тако и за суд. У упоредном праву постоји низ института колективне заштите права и интереса грађана у парничном поступку којима се избегавају оваква трошења ресурса грађана и судова.⁴⁸

Најзад, проблем остваривања права на правично суђење у споровима мале вредности долази до изражаја посебно у поступку по правним лековима. Ревизија је у споровима мале вредности искључена, а према ставу Уставног суда тиме није повређено право на приступ суду грађана.⁴⁹ Међутим, у поступку по жалби, ограничења су прописана како у погледу жалбених разлога, тако и у погледу самог поступку у другом степену.⁵⁰

44 A. Baumbach et. al, 1708.

45 Kurt Herget, Richard Zöller, *Zivilprozessordnung*, Köln, 2014, 1346.

46 A. Baumbach et. al, 1708.

47 Пар. 511 *dZPO*.

48 Вид. Бранка Бабовић, „Захтев да се уклони опасност од штете– процесни аспекти“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2015, 154–167.

49 Одлука Уставног суда Уж. 7147/2015 од 19. 7. 2015. године.

50 За критику вид. М. Кнежевић, 385–402.

Branka BABOVIĆ, PhD

Lecturer at the University of Belgrade, Faculty of Law

RIGHT TO THE FAIR TRIAL AND SMALL CLAIMS LITIGATION PROCEEDINGS

Summary

Small claims litigation proceedings constitute special rules for disputes for which efficiency of resolution is predominant in comparison to the other procedural guarantees. This is due to the small value of the claims and anticipated small importance of those disputes. However, current Serbian law encompasses large scale of disputes to which small claims proceedings apply, even though the importance of these disputes does not justify application of simplified proceedings. Therefore, many problems in application of those rules are identified in the case law. If one tries to find a resolution to those problems, it seems to be impossible without either the reform of those proceedings or change of scope of those proceedings. In order to improve application of right to the fair trial guarantees, several ways in which rules on small claims proceedings could be reformed, are analysed.

Key words: *small claims, organization judiciary, civil procedure law reform.*